

Artikel maj 2016

-Jeg prøver at gøre op med den romantiske idé, at kreativitet viser sig af sig selv, hvis mulighederne er åbne, siger Lene Tanggaard. -Alt det der med at tænke ud af boksen, og kreativiteten drives af passion og vokser af sig selv. Min tese er, at den trives bedst inden for rammer og regler.

KREATIVITET OG DISCIPLIN ER TO SIDER AF SAMME SAG

Professor Lene Tanggaard siger sådan noget spændende, som at det er uforudsigeligheden i læreprocesser, der giver friheden. Eller: Det er uklarheden, der skaber læreprocesser! Men hun er ikke imod disciplin. Tværtimod er der ikke noget bedre end en regel, siger hun.

BERETNING
ERIK SCHMIDT

Disciplin skal tilbage i lærernes fagsprog. Det skrev Alexander von Oettingen, der er prorektor og dr. pæd. på folkeskolen.dk i et indlæg, der indtil nu har fået 3.400 likes og er blevet kommenteret af 237.

Det gør indlægget til ét af de mest opmærksomhedsskabende på sitet, og det tyder på en voksende interesse for disciplin, der i Alexander von Oettingens forståelse kun i en særlig aftapning har noget med „den sorte skole“ at gøre, men generelt er en grundkategori i didaktikken. Uden ro kan eleverne ikke lære noget, siger han.

Det var ifølge von Oettingen reformpædagogikken og den pædagogiske psykologi, der pressede begrebet ud af det pædagogiske fagsprog.

Sandt er det, at den sorte skole i 1970'erne blev afløst af en mere kulørt, og begrebet kreativitet blev et nøgleord i didaktikken og den pædagogiske debat.

Men hvordan forholder begrebet disciplin sig egentlig til begrebet kreativitet? Er der pædagogisk-filosofisk basis for en undervisningspraksis, der sigter på kreativitet, og som forudsætning har disciplin?

Det har professor og centerleder Lene Tanggaard en mening om. Hun forsker i kreativitet og har de senere år fået en central

position, når kreative læreprocesser diskuteres.

SÅDAN BLIVER DU MERE KREATIV

For nylig fik hun en henvendelse fra Nationalbanken, der gerne ville trække på hendes viden og ekspertise, og ud over at forske i kreativitet og læringsprocesser, har hun arbejdet sammen med for eksempel virksomheden Grundfos, superarkitekten Bjarke Ingels og hans tegnestue BIG og Hummel-direktøren Christian Stadil, sammen med hvem hun har udgivet bogen „I bad med Picasso: sådan bliver du mere kreativ“. Bogen er i øvrigt også udgivet på japansk.

Lene Tanggaard siger sådan noget spændende som f.eks., at det er uforudsigeligheden i læreprocesser, der giver friheden. Eller: Det er uklarheden, der skaber læreprocesser!

Men for nogen er hun overraskende ikke imod disciplin i en moderne forstand.

Oettingen slår i sit indlæg fast, at når det er bedst med klare spilleregler og strukturer, så skyldes det ikke, at skolen vil ødelægge børnenes liv og trivsel. Tværtimod, det er for at gøre det muligt at lære ved hjælp af undervisning.

IKKE NOGET BEDRE END EN REGEL

Lene Tanggaard mener ikke, der er en uhensigtsmæssig modsætning mellem kreativitet og disciplin.

-Jeg prøver at gøre op med den romantiske idé, at kreativitet viser sig af sig selv, hvis mulighederne er åbne. Alt det der med at tænke ud af boksen, og kreativiteten drives af passion og vokser af sig selv. Min tese er, at den trives bedst inden for rammer og regler. Mange af os og især børn bliver lidt angst, hvis vi får at vide, at alt kan lade sig gøre, og vi ikke ved, hvad vi skal. Det at få sat rammen kan give tryghed. Der er ikke noget bedre end en regel, for den kan man bryde. Det er bedst at sige til eleverne: Det er det her, I skal, I har de her materialer, og I må bruge en time. Rammen kan frigøre enorm meget kreativitet.

-Disciplin kan give en form for tryghed. Det er meget mere intelligent at arbejde med at definere en ramme, som kan gøre, at eleverne kan overskride dem. Det er egentlig det, det handler om: at overskride det, der er. Og vi kan ikke overskride det, der er, hvis vi ikke ved, hvad det er.

Uanset hvad man mener om disciplin, så findes den under alle omstændigheder, siger Lene Tanggaard.

-En af filosofen Michel Foucaults hovedpointer er, at der er magt til stede overalt. Der er disciplin i alt. Selv i den mest bløde pædagogik, som prædiker frihed og ansvar for egen læring. Det er ikke sådan, at enten har man disciplinering, eller også har man ikke. Det har vi. En af pointerne er, at den usynlige disciplinering er mere farlig, fordi den er vanskeligere at afkode for os.

-Hvis vi gør alt for meget op med rammer, strukturer, vaner og traditioner, så får nogle børn svært ved at begå sig. De kan have svært ved at forstå, at der stadig er krav til dem. Det, man i gamle dage kaldte

Det er uklarheden, der skaber læreprocesser!

Professor Lene Tanggaard

-Meget af den læringsmåltænkning, vi for tiden ser, opererer med en forestilling om mennesket som en maskine, mener professor Lene Tanggaard.

arbejderklassens børn, har brug for en tydeliggørelse af kravene. De kan ikke afkode alt det usynlige, som middelklassens børn har med sig hjemmefra. Vi stiller for høje krav og overvurderer, hvad børn kan. En tese kunne derfor være, at en tydeliggørelse af formål, og hensigt kan hjælpe disse børn.

DER SKAL VÆRE EN SPONTAN SIDE

Der er dog stor forskel på, om disciplinen bliver til som et krav fra et institutionel system eller fra læreren som følge af en didaktisk vurdering, mener Lene Tanggaard.

-De fleste reagerer instinktivt på metodekrav og kontrol ved enten at parere ordre og gøre det, der forventes, eller ved at lade være med at gøre noget. Det er meget bedre at give en opgavemæssig, en tidsmæssig, og en materialemæssig ramme, at sige: Jeg er ikke ligeglad med, hvordan produktet bliver, men I må selv finde ud af, hvordan I kommer derhen.

Lene Tanggaard interesserer sig meget for børns læreprocesser, og for tiden skriver hun på en bog om børns læring.

-Noget af det, du ved, er at du ikke kan styre børns læring. Der skal være en spontan side til det at lære noget. Vi tager ikke læringsbegrebet alvorligt nok. Jeg ved godt, der er nogen, der helt vil af med begrebet og hævder, vi alene skal kigge på undervisning. Men jeg mener, vi også skal kigge på læreprocesser.

-Jeg er inspireret af Vygotsky, kulturpsykologien og situeret læring. Vygotsky fremhæver, at der er et dynamisk forhold mellem udvikling og læring. Det ikke er et mekanisk forhold. Mennesket er ikke en maskine. Du kan ikke forudsige undervisningens resultat. Vi kan aldrig være sikker på, at der sker den læring, vi håber på.

-Meget af den læringsmåltænkning, vi for tiden ser, opererer med en forestilling om mennesket som en maskine, der kan programmeres, styres, kontrolleres. Sådan er det

ikke. Du kan opstille stilladser, inden for hvilke børn kan lære noget. Men du kan ikke styre, hvad de lærer.

EN ILLUSION

Lene Tanggaard sammenligner forestillingen om gennemsigtighed og styring med behaviorismen, der var meget populær i begyndelsen af det 20. århundrede.

-Men det er den forkerte version af behaviorismen. Vi er tilbage i Skinners visioner fra 50'erne om programmeret indlæring. Han håbede på, at han kunne beskrive de lovmæssigheder, der kunne sikre et godt læringsoutput. Der var en forestilling om, at vi var *tabula rasa* som mennesker, blanke tavler, og så skulle erfaringerne skrive sig på os, og så kunne man styre og kontrollere læringen.

-Nogle af dem, der prædiker det her, er ikke læringsforskere, det er evalueringsforskere. Når Hattie taler om lærings-effekter, så har det ikke noget med læring at gøre. Det har at gøre med evaluering af output. Skolevirksomhed, vil jeg kalde det.

-Mål er ofte retrospektive. Det er der, jeg kobler kritikken af målstyring til kreativitetsdagsordenen. Jeg kan godt beslutte mig for at løbe en halvmaraton. Det er egentlig rart, når man selv har formuleret det. Hvis nogen kommer og pådutter mig det, så får vi de der reaktioner, som jeg har beskrevet. Nu har jeg besluttet mig til at løbe en halvmaraton, fordi vores søn skal løbe. Så skal jeg også løbe. Ha, ha, ha.

-Målet kan skabe en horisont, der kan gøre det muligt for mig at rette min opmærksomhed et bestemt sted hen. Men der er meget, jeg ikke kan forudgribe kommer til at ske. Jeg ved ikke, hvad jeg præcis kommer til at lære ved at løbe dette halvmaraton. Jeg kan have nogle forventninger om det, og det er vigtigt.

-Jeg tror ikke, man kan finde nogen didaktikere, der vil hævde, at mål ikke er vigtige. Men det er forestillingen om, at vi kan forudse, styre og kontrollere den læring, der kommer ud af det – det er der, kæden hopper af. Det er forestillingen om, at det er muligt for os med vores sprog at beskrive kompleksiteten i menneskelige læreprocesser.

-Det bygger på en omnipotent forestilling om at man kan opnå total transparens i læreprocessen. Synlig læring. Vi kan gennemlyse det hele. Det er en illusion.

UFORUDSIGELIGHEDEN GIVER FRIHED

Aalborg-professoren er inspireret af Maurice Merleau-Ponty og fænomenologien. Merleau-Ponty siger, at store dele af vores liv er vanebaseret, og at vi ikke sprogligt kan redegøre for alt det, der sker i vores liv, og

heller ikke det, vi lærer.

-Meget af det, vi lærer, er kropsligt, erfaringsbaseret, præverbalt. Og det er først, når tingene bryder sammen, at vi får et behov for at reflektere over, hvad vi burde have gjort.

-Jeg vil vove at påstå, at det at forsøge at sætte mål ind i skemaer for børns læreprocesser, det reducerer vores forståelse af, hvad læreprocesser er, for børnenes læring er også sansebåret og erfaringsbaseret og kan ikke nødvendigvis sættes på begreb. Det sker, mens det sker. Så kan det være gavnligt

-Min store skræk er, at vi får en generation af lærere, der bliver styret af en ydre agenda.

Professor Lene Tanggaard

for os at se på, hvad der faktisk skete. Det du gjorde der, det skal du nok gøre mere af. Og lidt mindre af det der. Men vi kan ikke forudsige det.

-Læring er ikke noget, man kan sætte mål for. Det er noget, der sker. Undervisning kan man sætte mål for. Mål kan kun gribe det, vi allerede ved. Ikke det, der kommer. Overskridelsen. Alt det, børnene kommer til at kunne, som vi ikke kan begribe. Det, der gør, at de vil udvikle tingene i andre og nye retninger. Det, som skolen er en art forberedelse til at kunne. Det er uforudsigeligheden i læreprocesser, der giver friheden. Det er børnenes frihed, det handler om, det her. Også lærernes frihed.

-Det, der går galt lige nu, det er, at vi glemmer ontologien, det værensmæssige. Vi glemmer at tage højde for, hvad det overhovedet vil sige at være et menneske. Vi tror, vi kan beskrive læreprocesser, lige som vi kan beskrive en vaskemaskines funktioner.

-Min store skræk er, at vi får en generation af lærere, der bliver styret af en ydre agenda. Som kommer til at reducere læreprocesser til det, der på forhånd kan sættes mål for.

-Jeg er enormt nervøs for, at vi får lærere, der tegner alle læringsmålene på tavlen, og at vi får nogle elever, der måske også er gode til at navigere efter læringsmål. Det får vi garanteret, men så bliver vi blinde for det, der faktisk foregår.

-Vi glemmer, det er uklarheden, der skaber læreprocesserne!

DECENTRERET OG ØKOLOGISK

Aalborgprofessoren mener hverken det er nok at kigge på læringsmålene eller på undervisningen.

-Hvis vi skal forstå børns læring i skolen, så bliver vi nødt til at arbejde med et decentreret og et økologisk perspektiv. Det duer ikke at vi kun kigger på undervisning, det er ikke den eneste ressource. Børn lærer af alt muligt.

-Børn lærer af læreren som rollemodel, gennem relationer, virkeligheden udenfor, indretningen af lokalerne, den måde, som læreren arbejder sammen med pædagoger på, det man hænger op på væggen. Man ser psykologien brydes i rimmet.

-Vi får ikke øje på det, der virkelig foregår, hvis vi kun kigger på læringsmål og undervisning. Det fører til et ekstremt reduceret blik på, hvad der egentlig foregår.

Og sådan kan det også være med interviews. En alt for stram og målstyret plan reducerer indholdet

Denne artikel havde som mål at belyse forholdet mellem disciplin og kreativitet, men ender med at handle om økologisk og decentreret perspektiv.

Sådan er det jo.

LENE TANGGAARD

-Professor, Ph.d., Centerleder og vidensgrubeleder, Aalborg Universitet

2015- : Medlem af erhvervsforskerudvalget, Forsknings- og innovationsstyrelsen

2014- : Leder af The International Centre for the Cultural Psychology of Creativity (ICCPC), (med lektor Vlad Glăveanu)

2013- : Medlem af fagbibliometisk udvalg for psykologi, Forsknings- og innovationsstyrelsen

2009- : Leder af Center for Kvalitative Studier med professor Svend Brinkmann

2009- : Vidensgrubeleder for gruppe på 30 forskere

2015- : Gyldendal Uddannelse formidlingspris (sammen med Svend Brinkmann)

-Regional redaktør for Skandinavien på tidsskriftet *International Journal of Qualitative Studies in Education*

-Medlem af redaktionen på tidsskriftet *Psykologisk Pædagogisk Tidsskrift*.

-Programleder for Loop, masteruddannelse i ledelses- og organisationspsykologi

-Ph.d-vejleder

-Tanggaard, L. & Stadil, C. (2012): I bad med Picasso: sådan bliver du mere kreativ. Udgivet i 2014 på Japansk.

-Udgivelse af flere bøger og et hav af videnskabelige tidsskriftsartikler, peer-reviewed